

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
(протокол № 13 від “10” червня 2021 р.)

на засіданні Вченої ради Інституту людини
(протокол № 8 від “16” червня 2021 р.)

на засіданні Вченої ради Київського університету
імені Бориса Грінченка (“26” серпня 2021 р.)

ОБҐРУНТУВАННЯ

наукової теми

«ПРОФЕСІЙНИЙ ПРОФІЛЬ СПЕЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»

ПІБ виконавця / виконавців / керівника наукового дослідження (наукової теми):

Керівники:

Мартинчук О.В., д. пед. н.,

Скрипник Т.В., д. психол. н.

Виконавці: професорсько-викладацький склад кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Інституту людини

Термін виконання: 2021-2026 р.р.

Актуальність теми:

На сьогодні в Україні здійснюється реформування загальної середньої освіти у контексті реалізації концепції Нової української школи, яка передбачає активне запровадження інклюзивного навчання. Активну підтримку розвитку інклюзивної освіти в Україні отримав також завдяки реалізації соціальної програми «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації» (2016-2019 р.р.). Незважаючи на наявну політичну підтримку інклюзивного навчання та розбудову нової системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі, наразі спостерігається достатньо великий розрив між розумінням концепцій «інклюзивність», «інклюзивне навчання», «діти з особливими освітніми потребами» та їх імплементацією у вітчизняну освітню практику. Про це свідчить низка досліджень, проведених українськими та зарубіжними науковцями з метою здійснення експертної оцінки

стану впровадження інклюзивної освіти в Україні (О. Мартинчук, М. Онуфрик, Т. Скрипник, Н. Софій, S. Alishavskane, L. Florian). Результати цих досліджень свідчать про потребу у розробленні ефективних механізмів та умов упровадження інклюзивної освіти в Україні. Однією з таких умов є супроводження навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі спеціальним педагогом (вчителем спеціальної освіти), який розуміє освітні потреби дітей, створює умови для їх забезпечення, володіє технологіями, які сприяють участі дітей в освітньому процесі й життєдіяльності, координує діяльність команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти.

Проте наявна система підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта в Україні загалом зорієнтована на підготовку вчителів-логопедів та вчителів-дефектологів (за нозологіями) до роботи в умовах спеціальних закладів освіти та інших установ, які спеціалізуються на наданні освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з різними порушеннями психофізичного розвитку. Це пояснюється тим, що вітчизняна спеціальна педагогіка (дефектологія) досі знаходиться під впливом спадщини радянської епохи, що характеризувалась глибоко укоріненими системами категоризації, діагностики і корекції, а у вітчизняному освітньому просторі досі наявна назва професійної кваліфікації «вчитель-дефектолог», що є застарілою і такою, що базується на медичній моделі інвалідності. Натомість міжнародною спільнотою визнано, що справжнім орієнтиром у підходах до надання підтримки особам з інвалідністю має бути соціальна модель інвалідності, за якою інвалідність розглядають як сукупність перешкод у комунікації, поведінці, просторі, що перешкоджають повній участі цих осіб у житті суспільства.

Сучасні українські реалії свідчать про те, що у закладах освіти немає жодного фахівця, який би володів інклюзивними технологіями та був спроможним на професійному рівні здійснювати координацію діяльності міждисциплінарної команди супроводу осіб з особливими освітніми потребами. Тому наразі актуалізувався нагальний запит суспільства щодо висококваліфікованих кадрів, які мають бути здатними: 1) визначити перешкоди, які не дають можливості вихованцям/учням з особливими освітніми потребами максимально долучатися до освітньої діяльності; 2) організувати та координувати діяльність міждисциплінарної команди супроводу, що має розробити дієву індивідуальну програму розвитку та узгоджено досягати визначених для вихованця/учня з особливими освітніми потребами актуальних вимірюваних цілей; 3) здійснювати неперервний моніторинг та коучинг процесу супроводу для своєчасного реагування на досягнення вихованця/учня, постановку нових цілей та завдань; пошук шляхів удосконалення діяльності команди супроводу. Фахівець, який, за

міжнародним досвідом, здатен до налагодження та реалізації такого успішного освітнього процесу в інклюзивному середовищі – це спеціальний педагог (вчитель спеціальної освіти).

Отже, постає потреба в аналізі зарубіжного педагогічного досвіду, де доведено ефективність діяльності спеціального педагога (вчителя спеціальної освіти) у контексті надання освітніх послуг особам з особливими освітніми потребами, та розроблення власних концепцій досліджень, які уможливають вироблення цілісних й переконливих уявлень про професійну підготовку спеціальних педагогів, а саме: змісту, структури і експертного керування процесом професійного становлення майбутнього фахівця зі спеціальної освіти, здатного до налагодження успішної професійної діяльності у сучасному інклюзивному освітньому просторі.

Зважаючи на необхідність дотримуватися в освітньому процесі принципу наступності, вважаємо за потрібне розробити професійний профіль спеціального педагога на різних рівнях здобуття освіти: раннє втручання, заклад дошкільної освіти, заклад загальної середньої освіти.

Відтак, кафедра спеціальної та інклюзивної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка у співпраці з Українським інститутом розвитку освіти та Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» бере на себе ініціативу у розробленні професійного профілю спеціального педагога (вчителя спеціальної освіти) та умов його ефективної педагогічної діяльності в умовах системи раннього втручання та інклюзивних закладів освіти.

Таким чином, **ціль** нашого дослідження полягає у створенні передумов якісного інклюзивного навчання, що передбачає розроблення:

- 1) професійного профілю спеціального педагога як координатора освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами;
- 2) критеріїв якості діяльності спеціального педагога в інклюзивному освітньому просторі;
- 3) шляхів реалізації діяльності спеціального педагога як експерта з інклюзивного навчання у системі підготовки майбутніх фахівців зі спеціальної освіти у закладі вищої освіти.

Об'єкт дослідження – якісне інклюзивне навчання.

Предмет – науково-методичні та організаційні підходи до забезпечення якісного інклюзивного навчання з опорою на координаційну роль спеціального педагога та систему моніторингу й оцінки якості його діяльності у системі раннього втручання, закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Завдання дослідження:

1. Здійснити системний аналіз професійних профілів (стандартів, функціоналу) спеціального педагога (вчителя спеціальної освіти) у зарубіжних країнах; виокремити основні тенденції у підготовці спеціальних педагогів закладів загальної освіти; здійснити порівняльний аналіз спільних та відмінних рис у підготовці фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому просторі.

2. Розробити Професійний профіль спеціального педагога, здатного до ефективної професійної діяльності щодо різних рівнів та форм здобуття освіти: в умовах раннього втручання, закладу дошкільної освіти, закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням.

3. Розробити концептуальні засади та шляхи реалізації діяльності спеціального педагога як експерта з інклюзивного навчання у системі підготовки майбутніх фахівців зі спеціальної освіти у закладі вищої освіти.

4. Розробити навчально-методичні засади впровадження Професійного профілю спеціального педагога як експерта з інклюзивного навчання у системі підготовки майбутніх фахівців зі спеціальної освіти у закладі вищої освіти.

5. Розробити критерії діяльності спеціальних педагогів для забезпечення інклюзивності як ключової характеристики якісної освіти.

Теоретична та практична значущість дослідження:

1) на теоретико-методологічному рівні:

Вперше буде:

– визначено й обґрунтовано концепт «кадрове забезпечення міждисциплінарного супроводу осіб з особливими освітніми потребами»;

– розроблено Професійний профіль спеціального педагога як експерта (менеджера) з інклюзивного навчання, здатного до ефективної професійної діяльності на різних рівнях освіти, зокрема в умовах раннього втручання, закладу дошкільної освіти та закладу загальної середньої освіти, завдяки чому забезпечено наступність процесу міждисциплінарного та міжвідомчого супроводу дітей з особливими освітніми потребами;

– розроблено теоретико-методичну модель (конструкт) ефективного міждисциплінарного супроводу осіб з ООП за координацією спеціального педагога;

– розроблено науково обґрунтовані критерії для моніторингу та оцінки якості діяльності спеціального педагога для забезпечення якісного освітнього процесу осіб з ООП.

– ***Буде поглиблено та уточнено:*** сучасні уявлення про: концепцію інклюзивної освіти, інклюзивність у закладах освіти, механізми її реалізації, командний супровід, сутність координації діяльності фахівців;

– **Подальшого розвитку набудуть** уявлення про: інклюзивний освітній простір, супровідну документацію, оцінкові та моніторингові процеси.

2) на рівні практичного впровадження буде:

– розроблено Професійний профіль спеціального педагога, який дасть змогу чітко орієнтуватися на сфері відповідальності та компетентності, що є необхідним у процесі підготовки фахівців з професійною кваліфікацією «спеціальний педагог» у закладі вищої освіти;

– розроблено алгоритм діяльності міждисциплінарної команди супроводу за координації спеціального педагога, що уможливить налагодження високопрофесійної підтримки осіб з ООП та реалізацію якісного інклюзивного навчання;

– розроблено критерії для моніторингу та оцінки якості послуг спеціального педагога, які дадуть змогу мати важливі орієнтири для впровадження якісного освітнього процесу;

– запропоновано модель командної взаємодії, зручну й дієву супровідну документацію, зміст та алгоритм оцінкових та моніторингових процесів, які можуть бути задіяні у практику діяльності фахівців інклюзивної форми навчання, що підвищить ефективність їхньої діяльності щодо розбудови інклюзивного освітнього середовища, яке має такі характеристики, як: привабливе, безперешкодне, підтримувальне й розвивальне для всіх учасників освітнього процесу;

– зреалізовано партнерство між викладачами кафедри спеціальної та інклюзивної освіти та науковцями ДУ «Український інститут розвитку освіти» (Н.З. Софій, О.Ф. Федоренко) щодо співпраці у розробленні профілю спеціального педагога інклюзивних закладів освіти;

– подання заявки на модуль Жана Моне «European Education Area in the Context of Reforming the Education of children with special educational needs in Ukraine».

Результати дослідження будуть:

– впроваджені у освітніх програмах, навчальних планах, робочих програмах навчальних дисциплін, ЕНК;

– популяризовані серед освітянської спільноти (тренінги, майстер-класи, Школа інклюзивної освіти, соціальні мережі);

– апробовані на міжнародних і всеукраїнських конференціях, форумах, з'їздах, круглих столах, науково-практичних семінарах;

– втілені у науковому партнерстві з ДУ «Український інститут розвитку освіти», ВФ «Крок за кроком» та зарубіжними університетами;

– узагальнені й опубліковані у традиційному форматі наукових статей, колективної монографії та навчально-методичних матеріалів.

Вважаємо, що розроблений нами професійний профіль спеціального педагога може стати основою для розроблення професійних стандартів фахівців зі спеціальної освіти.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ ТЕМИ

№	Етап / Назва дослідження	Очікувані результати		Очікувані наукові продукти (статті, монографії тощо)	Дата виконання	Виконавці
		на теоретичному рівні	на практичному рівні			
1	Аналіз професійних профілів (стандартів, функціоналу) спеціального педагога (вчителя спеціальної освіти) у зарубіжних країнах	За досвідом інших країн систематизовано наявні класифікації та стандартні вимоги до спеціального педагога (вчителя спеціальної освіти). Зроблено структурований за рівнями опис компетентностей спеціального педагога; визначено сучасні зміни та перспективи щодо сфер його відповідальності, завдань та умов діяльності	Визначений рівень кваліфікації (skill level) спеціального педагога та «кваліфікаційна спеціалізація (skill specialization) дасть змогу чітко окреслити обсяг його завдань та обов'язків у межах професійної діяльності	1 стаття у журналах, що входять до наукометричних баз даних Scopus / WoS, 5 статей у журналах, що входять до наукометричних баз даних (окрім Scopus, WoS) та фахових журналах; 1 колективний посібник	2021-2022	Мартинчук О.В., Скрипник Т.В., викладачі кафедри
2.	Розроблення професійного профілю спеціального педагога	З опорою на міжнародне визначення кваліфікованого робітника розроблено модель діяльності спеціального педагога, що охоплює технічні вимоги, механізми керування робочим процесом, особливості співпраці з	Здійснена конкретизація складників Моделі діяльності спеціального педагога уможливить розуміння змісту та плану підготовки таких фахівців у закладах вищої освіти з використанням сучасних підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей здобувачів освіти	1 стаття у журналах, що входять до наукометричних баз даних Scopus та WoS, 4 статі у журналах, що входять до наукометричних баз даних (окрім Scopus, WoS) та фахових журналах, 1 колективний посібник	2022-2023	Мартинчук О.В., Скрипник Т.В., викладачі кафедри

		колегами, потреби в ресурсах, робочу методологію				
3.	Визначення концепту- альних засад та шляхів реалізації діяльності спеціаль- ного педагога	Визначено алгоритм та умови діяльності спеціального педагога для забезпечення інклюзивності в Україні	Розроблений алгоритм та умови діяльності спеціального педагога дадуть змогу реалізувати професійну роботу цього фахівця за чітко визначеними орієнтирами у закладах освіти	1 стаття у журналах, що входять до наукометричних баз даних Scopus та WoS, 2 статті у журналах, що входять до наукометричних баз даних (окрім Scopus, WoS) та фахових журналах	2023- 2024	Мартинчук О.В., Скрипник Т.В., викладачі кафедри
4	Розроблення навчально- методичних засад впровад- ження Професійно- го профілю спеціаль- ного педагога	Розроблено посадові обов'язки, організаційне та навчально- методичне забезпечення діяльності спеціального педагога	Розроблений функціонал спеціального педагога та його навчально- методичне забезпечення дасть змогу унормувати правове поле діяльності цього фахівця	1 стаття у журналах, що входять до наукометричних баз даних Scopus та WoS, 3 статті у журналах, що входять до наукометричних баз даних (окрім Scopus, WoS) та фахових журналах 1 монографія колективна	2024- 2025	Мартинчук О.В., Скрипник Т.В., викладачі кафедри
5	Розроблення критеріїв діяльності спеціаль- них педагогів для забезпе- чення якості інклюзив- ного навчання	Розроблено критерії якості діяльності спеціального педагога та методику здійснення оцінювання його діяльності за цими критеріями	Визначено параметри для максимізації ефективної професійної діяльності спеціального педагога, що охоплює не тільки їхню компетентність координувати роботу команди супроводу на високому професійному рівні, а також оволодівати сучасними інноваційними методами реалізації інклюзивності та постійно підвищувати фаховий рівень	2 статті у журналах, що входять до наукометричних баз даних Scopus та WoS, 4 статті у журналах, що входять до наукометричних баз даних (окрім Scopus, WoS) та фахових журналах 1 монографія колективна	2025- 2026	Мартинчук О.В., Скрипник Т.В., викладачі кафедри

Завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
доктор педагогічних наук

Олена МАРТИНЧУК